

درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری

تاریخ چیست؟

معانی مختلف واژه تاریخ

۱- مجموعه حوادث و رویدادهایی که یک فرد یا جامعه از سر گذرانده است.
مثال: تاریخ ایران یعنی مجموعه حوادثی که بر سر مردم ایران در زمان گذشته آمده است.

۲- علم و روش‌های علمی که به وسیله آن رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می‌شوند.

مثال: در نوشته‌ها و زبان مردم می‌شنویم: تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان.

۳- تعیین روز و ماه و سال.

مثال: تقویم سالانه.

ویژگی‌های رویدادهای تاریخی

- دور از دسترس هستند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را مستقیم درک کرد، بلکه باید با استفاده از شواهد و مدارک آن‌ها را شناخت.
- تکرارناپذیر و غیرقابل تجربه هستند.
- مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.

نقش انسان در تاریخ

- نقش محوری و اساسی دارد.
- رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه کنش (عملکرد و اقدام) متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند.
- نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌هاست.

علم تاریخ

- به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته می‌پردازد.
- علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

هدف علم تاریخ

- شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است.
- این شناخت شامل تمام جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

تاریخ‌نگاری و روش پژوهش در تاریخ

پیشینه تاریخ‌نگاری

- تاریخ پیشینه بسیار کهنی دارد.
- با اختراع خط در حدود پنج‌هزار سال پیش، توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خود جلب شد.

- قدیمی‌ترین متن تاریخی کشف‌شده، تکه‌ای از سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری با بیش از چهارهزار سال قدمت است که نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث آن دوران در آن ذکر شده است.

- از دوران باستان ایران خصوصاً دوره هخامنشیان و ساسانیان سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده که دلالت بر توجه ایرانیان به ثبت وقایع تاریخی دارد.

- سال‌نامه‌های دولتی در ایران باستان حاوی اخبار و رویدادهای مهم بوده است.
- تدوین و نگارش خدای‌نامه (خدای‌نامک) در زمان ساسانیان نمونه‌ای از دلبستگی ایرانیان به ضبط حوادث تاریخی است.

هرودت

- تاریخ‌نگاری را در قرن پنجم قبل از میلاد در یونان باستان به مفهوم کامل خود رساند.

- پدر تاریخ لقب گرفت.

- کتاب تاریخ او کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به‌جامانده از عصر باستان است.

- بخش عمده این کتاب به شرح جنگ‌های یونان و ایران اختصاص دارد.

تداوم تاریخ‌نگاری

- نویسندگان یونانی و رومی پس از هرودت فن تاریخ‌نویسی را تکامل بخشیدند.
- رواج ادبیات و فلسفه تأثیر مهمی بر شکوفایی علم تاریخ در یونان باستان داشته است.

- در دوران اسلامی تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان رواج زیادی داشت؛ مانند طبری و بیهقی.

- در آن دوران مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.

- عمده تمرکز مورخان قدیم، بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به موضوعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند.

- برخی وقایع‌نویسان به عنوان منشی در خدمت شاهان بودند و آنان را در مسافرت‌ها و جنگ‌ها همراهی می‌کردند.

- بعضی مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند که برای ثبت و نگارش رویدادها کاربرد داشت.

تحولات تاریخی در عصر رنسانس

- تحولات دوره رنسانس (قرون ۱۶ تا ۱۸ م.) شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آورد.

- شیوه جدید مبتنی بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین

- ۱- علم تاریخ، محدود به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی نمی‌شود، بلکه همه ابعاد جوامع گذشته را دربرمی‌گیرد.
- ۲- علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی‌کند، بلکه زمینه‌ها، علل، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی می‌کند.
- ۳- در پژوهش‌های علمی تاریخ، از یافته‌های دانش‌های مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

مراحل پژوهش در تاریخ

۱- انتخاب موضوع

- برای انتخاب موضوع پژوهش، باید موضوع تحقیق تازه، غیرتکراری، دارای اثر و فایده و نیز منابع و اطلاعات کافی باشد.

۲- تدوین پرسش‌های تحقیق

- پرسش‌های مورد نیاز هر پژوهش علاوه بر آنکه هدف پژوهش را مشخص می‌کند، مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست می‌شود.
- پرسش‌های پژوهش اغلب دربارهٔ زمینه‌ها، علل، آثار و نتایج رویدادها یا نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها مطرح می‌شود.

۳- شناسایی منابع

- پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و صحت آن‌ها را ارزیابی می‌کند.
- اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت و جعلی نبودن آن مطمئن شود.

۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات

- پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و سپس تنظیم و دسته‌بندی می‌کند.

۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات

- برای انجام این مرحله نیاز به روش‌ها و مهارت‌های خاصی است.
- کار مورخان شباهت به کار کارآگاهان پلیس دارد.
- کارآگاهان و مورخان هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به‌گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند.
- کارآگاه به دنبال بازسازی صحنه جرم و مورخ در پی بازسازی وقایع گذشته است.

- شواهد مورخ، تمام اسناد و مدارکی است که دربارهٔ گذشته اطلاعاتی می‌دهد.

۶- گزارش یافته‌های پژوهش

- نتایج و یافته‌های تحقیق، استخراج و در قالب گزارش علمی ارائه می‌شود.

منابع پژوهش علمی در تاریخ

- منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته تقسیم می‌شود:

۱- منابع دست اول یا اصلی

- آثاری است که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان وقوع آن نوشته شده است.
- نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند یا شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.
- به جز منابع مکتوب، تمام آثار باستانی و تاریخی شامل بناها، ابزارها، اشیا، سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده، منبع دست اول است.

۲- منابع دست دوم یا فرعی

- منابع، تحقیقات و آثاری است که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول پدید آمده‌اند.

فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

۱- منبع شناخت و تفکر

- مطالعه تاریخ، منبع ارزشمندی برای تقویت قوه شناخت و تفکر است.
- جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها و آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.
- بسیاری از آیات قرآن به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت کرده است و آن را یک منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند.
- «از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها، شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی، حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.» (شهید مطهری)

۲- بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

- رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته اتفاق افتاده‌اند، آثار و نتایج این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به هم پیوند می‌دهد.
- مطالعه تاریخ کمک می‌کند بفهمیم فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عواملی به‌وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند.
- علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.

۳- تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

- آگاهی افراد یک جامعه نسبت به سرزمین و گذشته مشترک خود باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر می‌شود.
- شناخت گذشته و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر کمک می‌کند درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم.
- آگاهی تاریخی ایرانیان از گذشته خود به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی، نقش مهمی در حفظ هویت آنان در طول تاریخ داشته است.
- مطالعه گذشته اهمیت میراث فرهنگی را نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم.

سوالات کتاب درسی

۱. علم تاریخ را تعریف کنید.

تاریخ علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۲. قلمرو و هدف علم تاریخ را بیان کنید.

هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

۳. تفاوت‌های تاریخ‌نگاری نوین را با وقایع‌نگاری توضیح دهید.

۱- علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی‌شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را دربرمی‌گیرد؛ به همین دلیل در پژوهش‌های نوین تاریخی، تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد.

۲- علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی‌کند، بلکه زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می‌نماید.

۳- در پژوهش‌های علمی تاریخ، از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

۴. منابع دست اول پژوهش در تاریخ چه ویژگی‌هایی دارند؟

منابع دست اول یا اصلی در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند؛ به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

۵. تاریخ چگونه به فهم زمان حال و درک مسائل پیش روی انسان‌ها و جوامع کمک می‌کند؟

رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد. مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به‌وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.

۶. تأثیر تاریخ را بر میهن‌دوستی و تقویت هویت ملی توضیح دهید.

مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. از این رو آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترک خود، باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود. شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم‌اکنون هستیم رسیده‌ایم. مطالعه و بررسی گذشته، ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را نیز به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا باشیم.

سوالات امتحانی درس

سوالات جای خالی (جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.)

۱. رویدادهای تاریخی، مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه دارند. علت و معلولی
۲. رویدادهای تاریخی در نتیجه کنش انسان‌ها با یکدیگر و با پدید آمده‌اند. طبیعت
۳. هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به در گذشته می‌باشد. زندگی اجتماعی
۴. پس از اختراع خط در حدود سال پیش به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد. پنج‌هزار
۵. از روزگار باستانی ایران به‌ویژه دوره و سنگ‌نوشته‌هایی باقی‌مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت وقایع تاریخی دارد. هخامنشیان - ساسانیان

۶. نگارش در زمان ساسانیان را می‌توان نمونه‌ای از دل‌بستگی ایرانیان به نگارش و ضبط حوادث تاریخی دانست. خدای‌نامه (خدای‌نامک)
۷. ملقب به پدر علم تاریخ است. هرودت
۸. به دنبال تحولات فکری و علمی که در دوره در اروپا به وقوع پیوست، به تدریج شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد. رنسانس
۹. آخرین مرحله در پژوهش تاریخی می‌باشد. گزارش یافته‌های پژوهش
۱۰. علاوه بر آنکه هدف پژوهش را مشخص می‌کنند، مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شوند. پرسش‌ها
۱۱. کار ساده‌ای نیست و مورخان برای انجام این کار نیازمند روش‌ها و مهارت‌های خاصی هستند. تحلیل و تفسیر اطلاعات
۱۲. تمامی آثار باستانی و تاریخی به عنوان منبع محسوب می‌شوند. دست اول (اصلی)
۱۳. مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت قوه و به حساب می‌آید. شناخت - تفکر

سوالات درست یا نادرست (درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید).

۱۴. گاهی منظور از گفتن واژه «تاریخ» تعیین روز، ماه و سال است.
۱۵. رویدادهای تاریخی، تکرارپذیر هستند و قابل تجربه نیستند.
۱۶. انسان در رویدادهای تاریخی نقش محوری و اساسی دارد.
۱۷. بخش عمده مطالب کتاب تاریخ هرودت به شرح جنگ‌های یونان و روم اختصاص دارد.
۱۸. تا قرن‌ها عمده توجه مورخان به بیان حوادث اقتصادی و فرهنگی و شرح حال فرمانروایان بود.
۱۹. هر پژوهش باید مسأله تازه‌ای را مورد بررسی قرار دهد و حرف و نظر جدیدی را ارائه دهد.
۲۰. به همه منابع، تحقیقات و آثاری که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول پدید آمده‌اند، منابع دست دوم یا جعلی می‌گویند.
۲۱. دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته است.

علت نادرستی

- ۱۵- رویدادهای تاریخی تکرارپذیر نیستند.
- ۱۷- بخش عمده این کتاب شرح جنگ‌های یونان و ایران است.
- ۱۸- عمده توجه مورخان به بیان حوادث سیاسی و نظامی بود.
- ۲۰- نام دیگر منابع دست دوم، منابع فرعی است.
- ۲۱- شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌باشد.

برقراری ارتباط (ستون سمت راست را به ستون سمت چپ ارتباط دهید. یک یا چند مورد اضافی است).

.۲۲

آ) مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش	۱) گزارش یافته‌های پژوهش
ب) شباهت کار مورخان به کار کارآگاهان پلیس	۲) تحلیل و تفسیر اطلاعات
ب) استخراج نتایج و یافته‌های تحقیق	۳) انتخاب موضوع
	۴) شناسایی منابع
	۵) تدوین پرسش‌های تحقیق

آ ← ۵ ب ← ۲ پ ← ۱

انتخاب کنید (گزینه درست را انتخاب کنید).

۲۳. کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) منظور از تاریخ ایران مجموعه حوادثی است که بر سر مردم ایران اتفاق می‌افتد. (۲) واژه تاریخ دارای معانی مختلفی است.
 (۳) گاهی منظور از تاریخ، تعیین روز، ماه و سال است. (۴) رویدادهای تاریخی، قابل مشاهده نیستند.
۲۴. کدام عنصر نقش محوری در تاریخ دارد؟
 (۱) تقویم زمان (۲) کتاب‌های قدیمی (۳) انسان (۴) طبیعت و مکان
۲۵. پس از چه واقعه‌ای در حدود پنج هزار سال پیش توجه انسان به نگارش و ثبت رویدادهای عصر خویش جلب شد؟
 (۱) اختراع چرخ (۲) کشف آتش (۳) ابداع گاه‌شماری (۴) اختراع خط
۲۶. از روزگار باستانی ایران به‌ویژه دوره و سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت وقایع تاریخی دارد.
 (۱) اشکانیان - ساسانیان (۲) هخامنشیان - ساسانیان (۳) هخامنشیان - اشکانیان (۴) اشکانیان - پیشدادیان
۲۷. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از قرن پیش از میلاد در یونان و با ظهور مورخ بزرگی مانند آغاز شد.
 (۱) چهارم - هرودت (۲) پنجم - راوینسون (۳) پنجم - هرودت (۴) چهارم - راوینسون
۲۸. رواج و رونق کدام علوم از نظر برخی پژوهشگران تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است؟
 (۱) ادبیات و جغرافیا (۲) جغرافیا و فلسفه (۳) ادبیات و فلسفه (۴) همه موارد
۲۹. توجه به معیارها در کدام مرحله پژوهش تاریخی باید مورد توجه قرار گیرد؟
 (۱) انتخاب موضوع (۲) تدوین پرسش‌های تحقیق (۳) گردآوری و تنظیم اطلاعات (۴) تحلیل و تفسیر اطلاعات
۳۰. در مرحله تدوین پرسش‌های تحقیق، پرسش‌ها چه چیزی را باید مشخص کنند؟
 (۱) نتیجه پژوهش (۲) هدف پژوهش (۳) موضوع پژوهش (۴) همه موارد
۳۱. محقق در هنگام استفاده از اسناد تاریخی از چه چیزی باید اطمینان حاصل کند؟
 (۱) زمان صدور سند (۲) اصالت سند (۳) موضوع سند (۴) صاحب قانونی سند
۳۲. منابع پژوهش تاریخی را از کدام نظر به دو دسته اصلی و فرعی (دست اول و دست دوم) تقسیم می‌کنند؟
 (۱) موقعیت جغرافیایی (۲) اهمیت و اعتبار (۳) دوره زمانی (۴) همه موارد
۳۳. کدام مورد از فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ نیست؟
 (۱) منبع شناخت و تفکر (۲) تقویت حس میهن‌دوستی
 (۳) آشنایی با افراد مثبت و منفی تاریخ (۴) بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
۳۴. مطالعه و بررسی گذشته به ما کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به عنوان بخشی از خود بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهیم باشیم.
 (۱) سرمایه ملی (۲) هویت و شناسنامه ملی (۳) تاریخ کشور (۴) منابع دست دوم

۲۳- گزینه (۱)	۲۴- گزینه (۳)	۲۵- گزینه (۴)	۲۶- گزینه (۲)	۲۷- گزینه (۳)	۲۸- گزینه (۳)
۲۹- گزینه (۱)	۳۰- گزینه (۲)	۳۱- گزینه (۲)	۳۲- گزینه (۲)	۳۳- گزینه (۳)	۳۴- گزینه (۲)

سؤالات تشریحی (به سؤالات زیر جواب دهید).

۲۵. دو مورد از معانی واژه تاریخ را بنویسید.
 واژه تاریخ دارای معانی مختلفی است. گاهی منظور از آن، مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده است؛ مانند «تاریخ ایران» که منظور از آن مجموعه حوادثی است که بر سر مردم ایران در زمان گذشته آمده است. گاهی نیز واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان مردم به‌کار می‌رود و منظور از آن علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شود؛ مثلاً تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوره اشکانیان. گاهی هم می‌گوییم «تاریخ» و منظور از آن، تعیین روز، ماه و سال است؛ مانند تقویم. (انتخاب دو مورد به دلخواه)
۳۶. ویژگی‌های رویدادهای تاریخی را بنویسید.
 ۱- دور از دسترس هستند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به طور مستقیم درک کرد؛ ۲- تکرارناپذیر و غیرقابل تجربه هستند؛ ۳- مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.

۳۷. رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه چیست و تمدن، پیامد چه چیزی می‌باشد؟
کنش (عملکرد و اقدام) متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام، تمدن، پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌هاست.
۳۸. علم تاریخ را تعریف کنید.
علم مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته و بررسی و تحلیل علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان.
۳۹. هدف علم تاریخ بررسی کدام جنبه‌های زندگی اجتماعی انسان است؟
تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری.
۴۰. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تا کنون کشف شده است، چیست؟
تکه‌ای از سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری با قدمت بیش از چهارهزار سال.
۴۱. چه چیزی را در زمان ساسانیان می‌توان نشانی از دلبستگی ایرانیان به نگارش وقایع و ضبط سلسله حوادث تاریخی دانست؟
تدوین و نگارش خدای‌نامه (خدای‌نامک).
۴۲. کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به‌جای‌مانده از عصر باستان چیست؟
کتاب تاریخ هرودت.
۴۳. رواج و رونق کدام علوم تأثیر مهمی بر گسترش تاریخ در یونان باستان داشته است؟
ادبیات و فلسفه.
۴۴. نام دو تن از مورخان دوران اسلامی را بنویسید.
طبری و بیهقی.
۴۵. تا چند قرن پیش عمده تمرکز مورخان بر چه چیزی بود؟
بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند.
۴۶. علم تاریخ در چه قرن‌ی در اروپا متحول شد و اساس شیوه نوین علم تاریخ چه بود؟
قرن‌های ۱۶ تا ۱۸ م؛ اساس این شیوه بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی است.
۴۷. ویژگی‌های تاریخ‌نویسی نوین را بیان کنید.
۱- علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی‌شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را دربرمی‌گیرد. ۲- صرفاً به نقل و ثبت رویدادهای گذشته بسنده نمی‌کند، بلکه علت‌ها، زمینه‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می‌نماید.
۴۸. مراحل یک پژوهش تاریخی را به ترتیب بنویسید.
۱- انتخاب موضوع، ۲- تدوین پرسش‌های تحقیق، ۳- شناسایی منابع، ۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات، ۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات، ۶- گزارش یافته‌های پژوهش.
۴۹. منابع دست اول یا اصلی چه منابعی است؟ چند مثال ذکر کنید.
همه آثار تاریخی که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند؛ به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند؛ تمامی آثار باستانی و تاریخی شامل بناها، ابزارها، اشیا، سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها، سکه‌ها و ... به عنوان منابع دست اول محسوب می‌شوند.
۵۰. گفته شهید استاد مطهری را درباره نظر قرآن راجع به تاریخ بنویسید.
«از نظر قرآن تاریخ بشر و تحولات آن بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی، حساب‌های دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.»
۵۱. چه چیز در رویدادهای تاریخی، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد؟
آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها.
۵۲. آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترک خود، سبب چه چیزی می‌شود؟
خودآگاهی و یگانگی بیشتر آن‌ها.
۵۳. چه چیز در حفظ موجودیت و هویت ایرانیان نقش زیادی در طول تاریخ داشته است؟
آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی.